

РОЗДІЛ 4
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ
МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

УДК 378.016:78

Воєвідко Л.М.

Voievidko L.

КОМПОНЕНТИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

THE COMPONENTS OF ART SPECIALITIES STUDENTS'
PROFESSIONAL TRAINING

У статті розглянуто стрижневі складники фахової підготовки студентів мистецьких спеціальностей. Виокремлено педагогічні проблеми, що виникають в освітньому процесі вищої школи. Пропонуються алгоритми посилення уваги до якості та модернізації процесу фахової підготовки студентів мистецьких спеціальностей. Окреслено шляхи розвитку в студентів професійно-інтелектуального та творчого потенціалу, як актуальних проблем сучасної національної освіти.

Ключові слова: освітня парадигма, стратегічні завдання, співпраця, модернізація, музично-педагогічна підготовка, компетенції, фахова підготовка, самореалізація, духовне самовдосконалення.

Розвиток вищої музично-педагогічної освіти України в європейському контексті потребує посилення уваги до якості фахової підготовки майбутніх учителів, які б відповідали потребам сучасної школи. Реалізація цього стратегічного завдання неможлива без модернізації навчально-виховного процесу. Це означає перехід на якісно новий щабель ефективності та оптимальності освітнього процесу у напрямку розкриття і повного використання потенціалу сучасного вчителя мистецьких дисциплін.

Осмислення теоретичних засад фахової підготовки майбутніх учителів мистецьких дисциплін на підставі аналізу досліджень Е. Абдуліна, Л. Арчажнікової, Р. Верхолаз, С. Горбенка, Н. Гуральник, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової та ін. свідчить про те, що метою фахової підготовки можна вважати розвиток особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреби в художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні, забезпеченні належного рівня професійних умінь і готовності до самостійної музично-педагогічної діяльності. Особливості модернізації фахової мистецької освіти висвітлено у роботах В. Горлинського, О. Ковальова, Г. Ніколаї, Г. Падалки, О. Щолокової та ін. Слід зазначити, що саме в процесі фахової підготовки майбутні спеціалісти повинні отримувати знання про сутність та зміст роботи вчителя мистецьких дисциплін, особливості використання творчого потенціалу для максимально ефективно професійної діяльності.

Педагогічні проблеми, що виникають у процесі фахової підготовки студентів, є відображенням суперечностей між: зростаючими вимогами до розвитку ключових компетентностей учнів та усталеною практикою формування фахових компетенцій студентів у вищих закладах музично-педагогічної освіти; необхідністю становлення фахових компетенцій майбутніх вчителів і відсутністю у системі підготовки вчителів відповідного методичного забезпечення; теоретичною та практичною підготовкою студентів і їх здатністю в повній мірі реалізувати набуті знання і вміння у подальшій педагогічній діяльності.

Сучасна професійна модель педагога вимагає дотримання сучасної педагогічної парадигми: від навчання як нормативно побудованого процесу, до вчення як індивідуальної діяльності студентів, її корекції та педагогічної підтримки. В умовах модернізації фахової підготовки майбутній учитель повинен мати високий рівень емпатії, орієнтуватися на співпрацю, досягти достатнього рівня музично-педагогічної підготовки для реалізації нової освітньої парадигми. Фахова підготовка майбутнього вчителя мистецьких дисциплін повинна базуватись на формуванні інтерсуб'єктивної спрямованості педагогічної діяльності.

Фахова підготовка майбутнього вчителя мистецьких дисциплін виступає як здатність особистості вбирати у себе результати навчання, виховання та розвитку в закладах педагогічної освіти: знання, вміння, особистісні якості, необхідні для виконання професійної діяльності у відповідності з суспільними вимогами та ціннісними орієнтаціями. Рівень фахової підготовки характеризує ступінь підготовленості студентів до музично-освітньої роботи в школі, виступає передумовою ефективності їх педагогічної діяльності, яка стає ланкою вдосконалення набутого інтелектуального й практичного досвіду, пошуку ефективних шляхів підвищення педагогічної майстерності [2, с. 34]. Слід зазначити, що розвиток у студентів професійно-інтелектуального, творчого потенціалу, вироблення вмінь щодо практичного використання здобутих знань, на нашу думку, є однією з важливих та актуальних проблем сучасної національної освіти.

Фахова підготовка студентів передбачає формування наступних компетенцій: інформаційна компетентність (володіння інформаційними технологіями, вміння опрацьовувати різні види інформації); комунікативна (уміння вступати в комунікацію, бути зрозумілим, спілкування без обмежень); автономізаційна (здатність до саморозвитку, творчості, самовизначення, самоосвіти, конкурентоспроможності); соціальна (вміння жити та працювати з оточуючими); продуктивна (вміння працювати, ухвалювати рішення та відповідати за них); моральна (готовність, спроможність та потреба жити за традиційними моральними нормами); психологічна (здатність використовувати знання, уміння, навички з психології в організації взаємодії та співпраці в освітній діяльності); науково-предметна (знання, уміння та навички зі спеціальності); особистісні якості вчителя (гуманність, доброзичливість, чуйність, урівноваженість, толерантність). Поняття «педагогічна компетентність» – це знання, уміння, навички, а також способи і прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвиткові (саморозвиткові) особистості [4, с. 46]. Наявність методологічних, правових, комунікативних, професійно-педагогічних, дидактичних, виховних, інформаційних, науково-предметних, методичних компетенцій свідчать про якісну професійну підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва.

У фаховій підготовці студентів О. Олексюк відводить ключове місце педагогічним нововведенням, які сьогодні здійснюються під час усіх освітніх процесів: самоосвітнього, дослідницького, управлінського, психологічного тощо. Інноваційні педагогічні ідеї розвиваються відповідно до нової освітньої парадигми, сутність якої полягає передусім у зміні самого ставлення людини до світу: не в оволодінні світом, а в осмисленні людиною свого місця в цілісній світобудові. Натомість монолізм у викладанні замінюється діалогізмом, суб'єкт-суб'єктними відносинами, а далі – перспектива цілісного інтегративного розуміння змісту навчально-виховного процесу. Спільним у наведених положеннях є думка про те,

що управління формуванням професійного досвіду й професійна підготовка є похідними явищами від свого прототипу – професійної діяльності – і виступає як своєрідна модель, у процесі реалізації якої студенти набувають професійних компетенцій. Орієнтація на майбутню професійну діяльність дає змогу студентам виокремлювати найбільш суттєві аспекти навчального процесу; усвідомлювати процес навчання як результат інтеграції окремих дисциплін; визначати місце і функції окремого навчального предмета в загальній структурі професійної підготовки.

Важливою компонентою фахової підготовки студентів мистецької спеціальності є самостійна робота студентів, яка потребує чіткої організації, планування, системи й керівництва (обсяг завдань, типи завдань, методичні рекомендації щодо їх виконання, аналіз передбачуваних труднощів, облік, перевірка та оцінювання виконаних робіт), що сприяє підвищенню якості навчально-виховного процесу і як результату – покращення якості знань студентів. Успіх цієї роботи багато в чому залежить від бажання, прагнення, інтересу до роботи, потреби в діяльності, тобто від наявності позитивних мотивів у студентів. Велике значення під час самостійної роботи студентів мають їх спрямованість, психологічна готовність, а також певний рівень бази знань, на який будуть нашаровуватися нові знання.

Основним завданням самостійної роботи студентів є системне й послідовне вироблення навичок ефективної самостійної професійної (практичної і науково-теоретичної) діяльності на рівні європейських і світових стандартів. Самостійна робота майбутніх музичних фахівців орієнтована на вирішення наступних завдань: визначення вимог та умов, необхідних для організації самостійної навчальної і наукової роботи студентів; створення умов для реалізації єдиного підходу професорсько-викладацького складу до організації самостійної роботи студентів з метою закріплення та поглиблення їх знань, професійних умінь, навичок та компетенцій; сприяння формуванню у студентів практичних навичок самостійної роботи з опрацювання та засвоєння навчального матеріалу, виконання індивідуальних завдань з навчальних дисциплін (курсів роботи, проекти, індивідуальні навчально-дослідні завдання, презентації, самостійні роботи тощо); сприяння оволодінню сучасними технологіями навчання (комп'ютерними, мультимедійними, інтернет ресурсними тощо); сприяння формуванню у студентів культури вдумливої роботи, самостійності й ініціативності у пошуку та набутті знань, необхідних для гармонійного розвитку особистості майбутніх фахівців.

На основі аналізу теоретико-методологічних засад досліджуваного феномену, власного педагогічного досвіду з організації самостійної роботи студентів вважаємо, що лише плано-мірний, прогностичний та інтегрований підхід до організації та проведення, керівництва та управління самостійною роботою студентів, відповідно до освітньо-професійної програми підготовки майбутніх педагогів-музикантів сприятиме цілісному підходу до досліджуваного феномену та забезпеченню прогнозованого результату.

Самостійна робота студентів вищих навчальних закладів – найважливіша передумова повноцінного оволодіння знаннями, вміннями та навичками. Правильно організована самостійна робота розвиває увагу, виробляє здатність розмірковувати, аналізувати та запобігає формалізму у засвоєнні знань студентами, чим зумовлює обов'язковість та різноманітність самостійної роботи студентів. Метою самостійної роботи студентів є засвоєння в повному обсязі навчальної програми та послідовне формування самостійності як риси характеру, що відіграє суттєву роль у формуванні сучасного фахівця мистецького напрямку. Досягнути визначеної мети можливо за умов впровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання, забезпечення ґрунтовної мотивації студентів, створення навчально-методичного забезпечення та розробки раціональних механізмів наскрізного програмування та прогнозування самостійної роботи студентів у процесі професійного становлення педагогів від виконання індивідуального навчально-дослідного завдання до виконання курсового, дипломного та магістерського дослідження. При цьому необхідно враховувати особливості

освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм підготовки всіх суб'єктів навчального процесу від молодшого спеціаліста до магістра в системі ступеневої освіти.

Формат фахової підготовки студентів спеціальності «Музичне мистецтво» передбачає єдність цілей формування: особистісного аспекту – усвідомлення студентами потреби у набутті емоційно-виразних якостей; професійного аспекту – набуття та розвиток найбільш ефективних та емоційно виразних елементів музично-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва; соціального аспекту – володіння педагогічно-артистичною технікою як показником динамізму, яскравості, гнучкості та мобільності сучасної особистості у соціально-освітньому просторі та усвідомлення студентами внутрішньої потреби до оволодіння педагогічною, фаховою майстерністю.

Когнітивна складова фахової підготовки характеризується набуттям майбутніми фахівцями знань, умінь, навичок, компетенцій, які являються фундаментом формування педагога-музиканта. Оволодіння системою знань дає опанування студентами відповідних уявлень та понять, її компонентну структуру (художньо-комунікативний, сенсорно-вольовий, експресивно-виразовий компоненти), теоретичне заглиблення та уточнення набутих знань, встановлення внутрішніх зв'язків і відношень між ними. Важливо виходити з того, що набуття знань має являти собою інтенсивне поповнення фонду спеціальних знань у вигляді певних понять, уявлень, цінностей та компетенцій.

Аналізування процесу фахової підготовки майбутніх учителів музики дозволило констатувати, що в багатьох випадках мотивація засвоєння музично-теоретичного навчального матеріалу студентів знаходиться на низькому рівні, відсутні уявлення про систему музичних знань, студенти не можуть належним чином застосовувати музично-теоретичні знання на заняттях з професійно-формуєчих профільюючих дисциплін. Зазначені недоліки породжують суперечності між: вимогами ринку праці до рівня професійної підготовки музикантів та якістю їх фахової підготовки; вимогами суспільства до особистості учителя музики та недостатнім рівнем розробки теорії його професійної підготовки; необхідністю формування в майбутніх вчителів музики теоретичних знань. Викладені суперечності зумовлюють необхідність вирішення проблеми формування музично-теоретичних знань у майбутніх педагогів-музикантів, взявши за основу системний метод навчання.

О. Щолокова вбачає необхідність системного підходу в освітньому процесі та зазначає, що «основним завданням системного підходу є озброєння студентів не лише фактичними теоретичними знаннями, а й методологічними, тобто знаннями про найважливіші елементи знань і структурні зв'язки між ними» [8, с. 13]. Ю. Полянський зазначає, що навчальний процес фахової підготовки студентів має будуватися на системному принципі, «необхідно дати назву системі навчального процесу, класу системи, визначити структуру та побудову її моделі, особливості методики виховання певної дисципліни у цілісній системі навчання» [6, с.12]. Процес і результат засвоєння систематизованих знань та умінь, необхідних для здійснення музичної діяльності, М. Ярмаченко визначає як «музичну освіту» [5, с. 330]. Ключем до розв'язання багатьох проблем підготовки студентів є цілеспрямоване формування усіх складових фахової компетентності майбутніх музичних педагогів.

Сучасна педагогічна наука наголошує на необхідності гуманізації освіти. Виховні моделі ефективні за умови, коли в їх основі лежить філософія національно-культурних цінностей, а пріоритетні напрямки розвитку освіти та виховання формуються із врахуванням найбільш актуальних для особистості та суспільства, проблем. Сьогоднішня практика свідчить про необхідність введення до навчально-педагогічного процесу новітніх досягнень у галузі передачі та засвоєння інформації, що призведе до підвищення якості освіти майбутніх музичних фахівців. Та, на жаль, ці нововведення відбивають погляди спрощеного розуміння гуманізації освіти, але далеко не повною мірою розв'язують цю проблему. Гуманістичний характер освіти означає, що вона відповідає принципам

універсальності та фундаментальності і максимально спрямована в бік розкриття потенційних можливостей студентів. Для розв'язання цих питань необхідно, щоб сучасна освіта стала механізмом ретрансляції цінностей, норм, ідеалів та змісту буття, засобом відтворення специфічного «національного світу».

Гуманізація як пріоритетне спрямування української музично-педагогічної традиції належить до основних принципів навчально-виховного процесу фахової підготовки та є стрижневим у завданнях самореалізації особистості студентів, вимагає створення умов для вияву обдарованості та талантів, формування гуманності та доброзичливості особистості майбутніх музичних фахівців. Зокрема, традиційно гуманістичний, демократичний стиль забезпечує вироблення активної позиції: викладач сприймає кожного студента таким, яким він є, створює атмосферу співпраці [7, с. 4].

Зокрема, І. Зязюн виокремлює в історії педагогічного гуманізму чотири провідні ідеї, які вважає не підвладними часові та не реалізованими належно життєвою практикою, а саме:

- ідея вільного розвитку особистості (Відродження, Просвітництво, соціалістичний утопізм);
- ідея категоричного морального імперативу Канта, з'ясувальна сутність гуманізму (людина не засіб, а мета), зокрема і в освітньому процесі;
- пристосування системи виховання до людини, а не навпаки (Ж.-Ж. Руссо, Л. Толстой);
- ідея «філософії серця», виховання позитивної почуттєвості у ставленні людини до світу, іншої людини, самої себе за біблійським правилом «золотої етики» (Г. Сковорода, П. Юркевич, М. Гоголь)» [3, с. 40-41].

Чимало теорій всесвітньо відомих учених (Е. Фромм, К. Роджерс, А. Маслоу) позначені гуманістичною спрямованістю, де метою освіти та виховання проголошується саморозвиток особистості студента, поставленого в центрі усієї навчально-виховної діяльності. Один з визначних педагогів-новаторів Ш. Амонашвілі своє бачення педагогічного процесу на гуманних засадах узагальнив таким чином:

- пізнання та засвоєння справді людського;
- пізнання себе як людини;
- виявлення індивідуальності;
- надання можливостей для розвитку природи особистості;
- співпадання особистих інтересів з загальнолюдськими;
- відвернення джерел, здатних провокувати на асоціальні вчинки [1, с. 191-192].

Реалізація принципу гуманізації в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва має базуватися на застосуванні й поєднанні різноманітних активних форм і методів навчальної діяльності, які підвищують пізнавальну активність студентів, збуджують інтерес до загальнонаукових і професійних знань, озброюють інтелектуально-практичними прийомами, розвивають творчі здібності, сприяють формуванню основних життєвих позицій.

В умовах запровадження багаторівневої освіти у вищих мистецьких навчальних закладах особливої ваги набуває проблема підготовки майбутніх вчителів мистецьких спеціальностей широкого профілю, професія яких поєднує риси та вміння педагога-виконавця, концертмейстера-ілюстратора, диригента-керівника колективу, соліста-вокаліста, лектора-музикознавця, педагога-просвітника, носія духовної культури та естетичного смаку. Проблема підвищення рівня фахової підготовки студентів значною мірою залежить від музично-теоретичної підготовки, спрямованої на різні види музично-творчої діяльності, які є важливими для теорії та практики професійного становлення студентів вищих навчальних закладів. Процес фахової підготовки буде ефективним при дотриманні загальнодидактичних принципів: безперервності і наступності; систематичності і послідовності; доступності і наочності; зв'язку теорії з практикою; міжпредметних зв'язків; поєднання різних форм і методів навчання. Відповідно до сучасних запитів і потреб загальноосвітньої школи особлива увага приділяється фаховій підготовці у руслі формування компетенцій майбутнього спеціаліста як підґрунтя

його музично-педагогічної майстерності. В зв'язку з методологічною переорієнтацією змісту шкільної освіти, якісно новими пріоритетами освітніх запитів постає необхідність підвищення якості формування компетентності майбутнього вчителя музики, розвитку його особистості на засадах гуманізму, створення умов для саморозвитку й самонавчання, свідомого визначення своїх можливостей.

Таким чином, фахова підготовка як процес багатогранного освоєння педагогічних, загальнокультурних, психологічних, комунікативних, естетичних, виконавських явищ музично-педагогічної дійсності, являє собою базу, яка відповідає за пізнання, ціннісне усвідомлення і творчу діяльність у площині музично-педагогічних цінностей майбутнього учителя мистецьких дисциплін. Підсумовуючи, відзначимо, що сучасний освітній процес – це перехід на методи активного навчання, мета якого – якість. Саме тому процес якісної фахової підготовки студентів потребує підвищеної уваги. При цьому вища школа має створити такі умови, які б спонукали студентів, особливо майбутніх учителів, до самостійного пошуку, саморозвитку, самовдосконалення та індивідуальної творчої роботи у майбутній музично-педагогічній діяльності в сучасній українській школі. Дана стаття не вичерпує всіх питань означеної проблеми, разом з тим, відкриває перспективи для більш глибокого дослідження фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Список використаних джерел:

1. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике / Ш.А. Амонашвили. – М., 1995. – 294 с.
2. Воевідко Л.М. Самостійна робота студентів з методики музичного виховання: методичні рекомендації / Л.М. Воевідко. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І., 2013. – 88 с.
3. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії: навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів середніх та вищих навчальних закладів / І.А. Зязюн, Г.М. Сагач. – К.: Українсько-фінський ін.-т менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
4. Митина Л.М. Психологія професійного розвитку учителя / Л.М. Митина. – М., 1998. – С. 66.
5. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М.Д. Ярмаченка. – К.: Пед. думка, 2001. – 516 с.
6. Полянский Ю.А. Учебный процесс как система / Ю.А. Полянский. // Актуальные проблемы музыкального образования. – К, 1986. – С. 11-19.
7. Сухина В.Ф. К вопросу о концепции гуманизации университетского образования // В.Ф. Сухина // Гуманизация науки и образования: Материалы учебно-методической конференции / Под редакцией В.П. Педана. – Харьков. 2001. – С. 4-6.
8. Щолокова О.П. Модернізація фахової мистецької освіти у контексті сучасних гуманістичних ідей / О.П. Щолокова // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: зб. наук. пр. (Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Гуманістичні орієнтири мистецької освіти»). – К.: НПУ, 2007. – Вип. 4. – С. 13.

The article deals with the core components of professional training of art specialities' students. Author determined pedagogical problems which encountered in the process of higher education. The algorithms of strengthening attention to the quality of the professional training of art specialties students have been proposed. The main ways of students' professional and creative potential development have been traced.

Keywords: *educational paradigm, strategic objectives, cooperation, modernization, musical and pedagogical training, competence, professional training, self-realization, spiritual self-improvement.*